

ГРОМАДСЬКА ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄПИСКОПА ПОЛІКАРПА (ГУЦА)

Диякон Микола РУБАН

Актуальність і постановка проблеми. Процес інституалізації Донецько-Луганської єпархії Київського Патріархату в першій половині 1990-х рр. належить чи не до найменш висвітлених сторінок історії Українського Православ'я. Ключова роль у цих подіях належить єпископу Полікарпу (Гуцу), який став першим ієрархом піднесеної до гідності патріархату Української Православної Церкви на Донбасі. На жаль, внаслідок суб'єктивних обставин постає ієрарха, а надто ж його позабогослужбова діяльність ще не були предметом історичного дослідження. У 2017 р., виповнилось 90 років від дня народження єпископа Полікарпа (Гуца), а в 2018 р. – 25 річниця його архієрейської хіротонії та блаженної кончини (10.10.1927 – 16.08.1993+), однак, упродовж тривалого часу багатогранна постає архієпископа, а надто ж його унікальні принципи позабогослужбової діяльності, зокрема в громадській та суспільно-політичній сфері, залишаються майже невідомими для широкого загалу, зважаючи на що постає потреба їх належного осмислення в світлі вітчизняної церковної історіографії.

У статті проаналізовано історичні обставини архієпископського служіння єпископа Донецького та Луганського Полікарпа (Гуца) – першого ієрарха Київського Патріархату на Донбасі. Досліджено форми і методи громадської та суспільно-політичної діяльності архієпископа. Висвітлено події довкола інституційного становлення Донецько-Луганської єпархії УПЦ Київського Патріархату в першій половині 1990-х рр. Попри значні досягнення у вивченні церковної історії 1990-х років на Донбасі, багато питань усе ще залишаються без відповіді та потребують подальшого вивчення. На сьогодні його можливо продовжити на підставі зібраного матеріалу, що дасть змогу розширити розуміння контексту описаних подій, а зокрема позабогослужбової діяльності єпископа Полікарпа. Головною метою статті є окреслити обставини суспільного служіння ієрарха.

Ключові слова: єпископ Полікарп (Гуц), Донбас, соціальне служіння, громадська діяльність..

Аналіз досліджень і публікацій. Побіжно постать єпископа Полікарпа (Гуца) представлена в роботах істориків-релігіознавців Донбасу, зокрема І. Луковенка, О. Петрова, О. Форостюка тощо [Луковенко, 2008; Петров, 2010; Форостюк, 2004]. З'ясуванню окремих аспектів діяльності ієрарха присвячена низка розвідок автора [Рубан, 2017; Татаринів & Рубан, 2017], утім, вказана історіографія не вичерпує повноти окресленого завдання, оскільки існує ряд питань довкола історичних обставин позабогослужбової діяльності єпископа Полікарпа, що потребують свого уточнення та належного розкриття.

Мета статті полягає у тому, щоб на підставі комплексного аналізу історичних джерел, періодичних видань та наукової літератури висвітлити обставини громадської та суспільно-політичної діяльності єпископа Полікарпа (Гуца) на Донбасі 1988–1993 рр.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 1980-х рр. у житті Православної Церкви в УРСР відбулися доленосні події, що суттєвим чином вплинули на її подальший інституційний розвиток. З огляду на активність процесів демократизації радянської держави, партійна номенклатура вдалась до спроби лібералізації державно-церковних відносин, що засвідчило цілковиту поразку багатолітнього атеїстичного режиму. В оновленій, демократичній країні Православна Церква поступово почала займати історично належне їй місце у суспільстві.

Deacon Mykola RUBAN

THE PUBLIC, SOCIAL AND POLITICAL ACTIVITY OF BISHOP POLICARP (HUTS)

The historical circumstances of the archpastoral service of Polycarp (Huts), the bishop of Donetsk and Luhansk and the first hierarch of the Kyivan Patriarchate in the Donbass, still remain one of the least investigated pages of the Ukrainian local Church history. Despite the fact that the problem of the Ukrainian Church history of 1990's has been studied by many researchers, there is a large number of questions, concerning the events of the institutional formation of Donetsk-Luhansk diocese of the Ukrainian Orthodox Church – Kyivan Patriarchate that require elaboration. Nowadays on the basis of the earlier unknown material it is possible to expand the general picture of the events mentioned above and explore the unique afterliturgical activity of the main figure of this process – Bishop Polycarp (Huts). That is why the main purpose of the article is to gain insight into the circumstances of the public, social and political activity of Polycarp (Huts) (1988 – 1993), the bishop of Donetsk and Luhansk. The originality of the article consists in an attempt to research the events of the Donbass Church history without traditional historical clichés, since in this case it should consider all the trends of the Ukrainian Church life of the 20th century. In our strong opinion, the ignorance of the deep needs of the interecclesiastic life's normalization led to the schism in the Church. In the early 1990's Bishop Polycarp (Huts) managed

Тим часом ключовою фігурою релігійного життя м. Бахмута (тоді – Артемівська) став настоятель місцевої Микільської церкви, колишній намісник одеського Свято-Успенського монастиря архімандрит Полікарп (Гуц), чий багатолітній духовний досвід, невтомна пастирська діяльність, активна громадська позиція у поєднанні з особистими моральними якостями спричинили помітне зростання його авторитету серед містян і приготували міцні підвалини розширення форм пастирського служіння серед посттоталітарного суспільства промислового регіону.

Утім, попри проголошені зміни взаємовідносини бахмутської парафії з місцевою владою залишалися досить напруженими. За спогадами С. Татарінова, прагнучи зберегти неофіційний вплив на міське духовенство, можновладці усіляко травили принципового настоятеля церкви архімандрита Полікарпа, зокрема, у звичній для радянських чиновників формі проведення численних необґрунтованих перевірок фінансової діяльності громади.

У лютому 1989 р. довкола Микільської общини в Бахмуті стався інцидент, що змусив усіх поставити під сумнів дійсну якість демократичних перетворень в країні, зокрема у сфері церковно-державних відносин. На підставі прийнятого Ювілейним Помісним Собором 6–9 червня 1988 р. нового статуту Церкви парафіяни на чолі з настоятелем архімандритом Полікарпом ініціювали введення при храмі посади реєстратора, а вже 2 грудня 1988 р. були проведені загальні парафіяльні збори та складений проект договору про

to lay the foundation for the process of the institutionalization of the UOC-Kyivan Patriarchate in the Donbass region and initiate a series of urgent social projects that, unfortunately, were not fully realized due to the complicated social, political and economic situation of the first years of Ukraine's independence, and especially due to the premature death of the hierarch. The historical analysis of the activities of Bishop Polycarp gives ground to assert that the proclaimed liberalization from the religious policy of the post-totalitarian state never found its practical embodiment in real life. The history of the schism in the Orthodox Church in the Donbass proves that the fundamental aspect of the division was the subconscious desire of a part of the clergy to restore the totalitarian form of church-state relations with the possibility of regulating the Church's activity in social life. In conclusion, it is worth mentioning that studying the Donbass local Church history is nowadays complicated by a difficult political situation in the region. Unfortunately, the material of Luhansk and Donetsk archives is unavailable for the Ukrainian studies, but the gradual actualization of this problem paves the way for good prospects for its future research.

Keywords: *Bishop Polycarp (Huts), the Donbass, social service, public activity.*

передачу церковного майна з балансу держави до власності новообраної парафіяльної ради. Ці дії настоятеля, втілені без «звичних» узгоджень з органами місцевої влади, обурили секретаря Артемівської міської ради В. Астахова та уповноваженого Ради у справах релігії по Донецькій області Л. Серпіліна, які одразу ж звернулись до єпархіального керівництва з категоричною вимогою усунення настоятеля з посади. Внаслідок цього в січні 1989 р. був підготовлений відповідний указ щодо переведення архімандрита Полікарпа рядовим священиком до Олександро-Невського храму м. Дебальцево [Лисовенко, 1989, с. 3].

За слушним зауваженням журналіста незаконне переведення *«не тільки боляче заділо вірян, але й у цілому загострило ситуацію у християнській общині міста»* [Лисовенко, 1989, с. 3]. Після проводів свого пастиря 1 лютого 1989 р. активна група парафіян розпочала опротестування дій місцевої влади усіма інстанціями, а також відвідала керуючого єпархією одеського митрополита Сергія (Петрова). Конфлікт вийшов на загальнодержавний рівень. На захист парафіян виступив журналіст газети «Известия» М. Лисовенко. Дії місцевої влади довкола бахмутського інциденту засудив голова Ради з питань релігії при Кабінеті міністрів УРСР М. Колесник [Лисовенко, 1989, с. 3]. Зрештою, наприкінці 1989 р. митрополит Сергій (Петров) поновив архімандрита Полікарпа на посаді настоятеля.

Не менш цікавим інцидентом, що відображає дійсне ставлення тогочасних місцевих чиновників до церковного відродження на Донбасі стали події довкола нічного Великоднього богослужіння при бахмутському Микільському храмі 6 – 7 квітня 1990 р. Передбачаючи широкий наплив людей та можливі заворушення парафіяльна рада в особі настоятеля архімандрита Полікарпа заключила договір з МВВС щодо охорони правопорядку на прихрамовій території у ніч проведення Пасхальної служби. Від парафіяльної ради міському відділу було офіційно сплачено 180 руб. [Дьяченко, 1991, с. 1]. Утім, у Великодню ніч жодного представника правоохоронних органів так і не було безпосередньо на церковній території. Свідома халатність працівників міліції зрештою призвела до виникнення сутичок. Кореспондент О. Дьяченко повідомляв, що *«апогею ці неподобства досягли ближче до ранку, коли п'яні хулігани зухвалими висловлюваннями ображали звичайну людську гідність отця Полікарпа, не зважаючи навіть на його духовний сан. Буквально рвали плащаницю та старовинне Євангеліє...»* [Дьяченко, 1991, с. 1].

Протиправні дії бахмутських можновладців щодо втручання у внутрішньоцерковні справи та ігнорування елементарних потреб вірян, а надто ж інертність єпархіального керівництва в цьому питанні продемонстрували невідповідність проголошених у державі перетворень дійсним змінам у людській свідомості. У той же час ці події засвідчили помітне зростання політичної та релігійної активності суспільства, що вже наступного року дозволило архимандриту Полікарпу зайняти особливе місце в громадському житті промислового міста.

На початку 1990 р. ініціативна група демократичних активістів Бахмута на чолі з В. Березіним виступила з пропозицією висунути кандидатуру архимандрита Полікарпа кандидатом у виборах до Верховної Ради УРСР, утім майбутній ієрарх відповів відмовою. Того ж року одногосним рішенням працівників місцевого краєзнавчого музею, мешканців та парафіян він був висунутий кандидатом у перших демократичних виборах до Артемівської (Бахмутської) міської ради народних депутатів й був обраний за округом № 133 с. Часів Яр [О виборах, 1990, с. 1].

У структурі міської Ради архимандрит Полікарп увійшов до складу Комісії з питань культури та молоді й, за спогадами членів комісії С. Татарінова та П. Тутова, на її засіданнях вносив багато цінних пропозицій щодо охорони культурної спадщини краю та розвитку міста. Новообраним депутатом вживалися заходи щодо покращення якості автобусного сполучення між Бахмутом та центром його виборчого округу – с. Часів Яр [Гуц, 1991, с. 3].

Варто зазначити, що досвід політичної діяльності православного духовенства в СРСР на той час був досить поширеним у масштабах країни. Зокрема, під час виборів до Верховної Ради СРСР 1989 р. було обрано шестеро представників Православної Церкви, з поміж яких – патріарх Пимен (Ізвеків), митрополити Олексій (Рідігер) та Питирим (Нечаєв) [Одинцов, 2010, с. 66]. 15 травня 1990 р. народним депутатом України був обраний митрополит Агафангел (Саввін). Для порівняння, лише на виборах народних депутатів РСФСР 1990 р. до окружних районних, міських та сільських рад було обрано 48 священників; до обласних ради – 5 архієреїв та 11 священників [Одинцов, 2010, с. 66].

Про авторитетність думки архимандрита Полікарпа в суспільстві красномовно свідчить інцидент, коли за підписом майбутнього ієрарха в місцевій центральній газеті була поширена підробна телеграма до М.С. Горбачова від імені вірян міста з категоричною вимогою застосувати всю силу закону по відно-

шенню до «тих, хто очорнює пам'ять вождя партії та народу Леніна» [Гуц, 1990, с. 1] – ініціаторів декомунізації суспільства. Вочевидь, з поширенням заклику широко знаного клірика до об'єднання «сил як комуністів, так і вірян» [Гуц, 1990, с. 1] тогочасними можновладцями чи не вперше було здійснено спробу використати авторитет Церкви для лобіювання власних політичних інтересів.

Навесні 1991 р. депутат міськради архімандрит Полікарп від імені вірян Бахмута звернувся з відкритим листом до президента СРСР М. Горбачова та єпископа Донецького та Луганського Іоанікія (Кобзева) з вимогою передачі Православній Церкві будівель колишнього Святогірського Успенського монастиря [Обращение, 1991, с. 1]. 10 серпня 1991 р. у день вшанування храмової святині – Смоленської ікони Божої Матері, що співпав зі 195-ліття від часу заснування бахмутського Микільського храму за ініціативи архімандрита Полікарпа була звершена Боже-ственна літургія, яку за програмою архіпастирських відвідин міста, мав очолити єпископ Іоанікій [Божественная литургия, 1991, с. 4], утім, за спогадами Т. Непоп-Румянцевої, ієрарх не приїхав, а урочисте богослужіння відбулось за участі численного духовенства епархії й завершилось освяченням пам'ятних історичних дошок та святковим обідом для незаможних містян [Божественная литургия, 1991, с. 4; Полікарп, 1991, с. 3].

Без перебільшення унікальною, як для свого часу, була форма осмислення майбутнім ієрархом, учасником війни, 9 травня на Донбасі, як саме пам'ятної дати. Щороку цього дня архімандрит Полікарп проводив заупокійні літургії з панахидою біля пам'ятника «Скорботна мати» – братської могили воїнів та мешканців Бахмуту, загиблих під час Другої світової війни [Уральская, 1991, с. 1]. Однак, навіть подібний захід не обходився без ексцесів, зокрема, 9 травня 1991 р. внаслідок свідомої провокації міських комунальних служб та чиновників міста було ледве не зірвано проведення урочистого богослужіння [Литургия, 1991, с. 6; Панихида, 1991, с. 6]. Примітно, що сам клірик ніколи у своєму житті не акцентував увагу на своєму особливому статусі ветерана, про який навіть не здогадувались численні парафіяни та храмовий актив. Уперше в історії міста архімандрит Полікарп звершив заупокійне богослужіння перед «Стіною плачу» на території підземного заводу шампанських вин, де в січні 1942 р. німецькі окупанти замурували близько 3000 містян.

Навесні 1991 р. архімандрит Полікарп підтримав звернення комісії з питань культури та відродження Верховної Ради УРСР

до усіх діючих конфесій в Україні, опублікувавши на сторінках місцевої газети власну статтю, яка містила короткий історико-конфесійний аналіз уніатської Церкви, заклик до збереження миру та недопущення захоплення православних храмів на Західній Україні [Гуц, 1991, с. 2]. 9 жовтня бахмутські клірики архімандрит Полікарп та священник Г. Огурцов опублікували чергове звернення з приводу подій на Західній Україні, закличавши *«жити у мирі та злагоді, незалежно від віросповідань, національностей та політичних переконань»* [Гуц, 1991, с. 3]. Примітно, що через рік конфесійне протистояння виникло вже на Донбасі, однак у цьому випадку заклик архімандрита Полікарпа щодо захисту канонічних прав УПЦ в регіоні залишився не почутим для місцевих ЗМІ.

Нові повноваження дозволили майбутньому ієрарху суттєво розширити форми та методи як соціального служіння, так і церковно-просвітницької діяльності. В інтерв'ю кореспондентові місцевої газети майбутній ієрарх повідомив, що *«розподіл коштів, виявлення осіб, що особливо потребують допомоги, пошук нових форм духовної та соціальної допомоги усі ці завдання можуть бути успішно вирішені Церквою спільно з іншими громадськими організаціями. Багато людей очікують на нашу з вами участь, і нехай рука братської допомоги буде простягнута кожному, хто потребує»* [Мацак, 1993, с. 4]. Як депутат, архімандрит Полікарп сприяв благоустрою території свого виборчого округу, за його участі було виділено посуд та продукти Бахмутському Дому дитини, а також меблі терапевтичному відділу Центральної районної лікарні.

Активна суспільно-політична та громадська діяльність архімандрита Полікарпа викликала гостре обурення серед місцевої посткомуністичної владної еліти, що скептично ставилася до процесів демократизації суспільства, а надто ж зростання усамотійненого впливу духовенства в ньому. До керівництва Донецько-Луганської єпархії почали надходити численні анонімні скарги на принципового клірика. Влітку 1991 р. була створена відповідна єпархіальна комісія, що мала вивчити ситуацію на місці й звільнити за штат архімандрита Полікарпа, однак, за наполяганням парафіян та категоричним протестом голови комісії з питань культури С. Татарінова щодо неможливості звільнення діючого депутата без відповідного узгодження з міською радою архімандрита Полікарпа не вдалося вивести за штат.

Бурхливі події підірвали здоров'я клірика. З серпня 1991 р. архімандрит Полікарп фактично припинив свою депутатську

діяльність, пропустивши понад 7 сесій міськради поспіль [36, арк. 119]. З виокремленням Донецької єпархії 6 жовтня 1991 р., та призначенням на її керівником новохіротонісаного єпископа Аліпія (Погребняка) розпочалося впровадження вибіркової кадрової політики архієрея, в результаті якої 21 листопада 1991 р. архімандрит Полікарп був усунутий від виконання обов'язків настоятеля Микільського храму та почислений на спокій [Указ, 1992, с. 3]. Численні протести багатолітніх парафіян з вимогою залишити свого духовного наставника при парафії, на жаль, вже не мали належного результату.

До того ж, після сумнозвісного Харківського собору 1992 р., який поклав початок розколу Українського Православ'я, відбулось остаточне розділення й бахмутської громади Микільського храму, частина якої на чолі з багатолітнім настоятелем архімандритом Полікарпом підтримала законного Предстоятеля УПЦ – митрополита Філарета (Денисенка). Внаслідок розколу, спричиненого промосковськими архієреями, тимчасове керівництво парафіями Донбасу взяв на себе митрополит Філарет, указом якого 13 липня 1992 р. архімандрит Полікарп був призначений Донецьким обласним благочинним [37, арк. 123]. Попри відновлення архімандрита Полікарпа в посаді настоятеля Микільського храму указом митрополита Філарета підбурювана відвертими наклепами проросійського духовенства частина парафіян не допустила клірика до храму. Під час архіпастирського візиту бахмутської Микільської парафії 26 липня 1992 р. «відновлений» на Донецькій кафедрі т. зв. Харківським собором єпископ Аліпій підтримав дії місцевого духовенства, привселюдно назвавши архімандрита Полікарпа «рухівцем» та «католиком» [Заявление, 1992, с. 2].

У серпні 1992 р. новопризначений благочинний Донецької області УПЦ Київського Патріархату архімандрит Полікарп ініціював відновлення зруйнованої старовинної бахмутської Покровської церкви, яка мала стати новим кафедральним собором Донецько-Луганської єпархії [Мартынов, 1992, с. 1]. Ориєнтовна вартість проекту оцінювалась у понад 5 млн. руб.

Тим часом рішенням Священного Синоду УПЦ Київського Патріархату від 19 листопада 1992 р. благочинний Донецької області архімандрит Полікарп був обраний єпископом Донецьким та Луганським [Постанови, 1992, с. 8]. Однак, підірване здоров'я тяжкохворого клірика катастрофічно погіршувалось, внаслідок чого тривалий час переносилась дата його архієрейської хіротонії. До того ж з посиленням лобіювання постколо-

ніальними східноукраїнськими політичними елітами пріоритету розвитку епархій Московського Патріархату в регіоні й так непрості взаємовідносини ієрарха з місцевим можновладцями суттєво ускладнилися. Натомість, у своєму листі до голови Ради з питань релігії, завідувач місцевого відділу демонстративно запевняв у відсутності будь яких перешкод до діяльності епархіального управління УПЦ Київського Патріархату зі сторони влади м. Артемівська [36, арк. 119].

10 квітня 1993 р. у Києві відбулась архієрейська хіротонія єпископа Полікарпа (Гуца) – першого ієрарха піднесеної до гідності Патріархату Української Православної Церкви на Донбасі [Архіпастирське служіння, 2011, с. 17]. Однак, вже незабаром легеневе захворювання та цукровий діабет новохіротонісаного єпископа посилилися ще й гангреною на нозі, внаслідок чого він майже остаточно втратив здатність пересуватися. 16 серпня 1993 р. єпископ Полікарп упокоївся в Бозі на 66 році життя [Постанови, 1993, с. 8; Співчуття, 1993, с. 4.]. 26 серпня 1993 р. Рішенням XII Сесії Артемівської міської ради у зв'язку із смертю повноваження депутата від виборчого округу № 133 І.М. Гуца були достроково припинені [Кворум, 1993, с. 2].

Висновки. Отже, попри своє відносно нетривале архіпастирське служіння єпископ Полікарп (Гуц) встиг закласти основу процесу інституалізації УПЦ Київського Патріархату на Донбасі та ініціювати низку гостро актуальних громадських соціальних проєктів, які, на жаль, внаслідок складних суспільно-політичних та економічних обставин перших років незалежності України, а надто ж передчасної смерті ієрарха, не були реалізовані в повній мірі. Історичний аналіз діяльності єпископа Полікарпа дає підстави стверджувати, що проголошена лібералізація релігійної політики посттоталітарної держави в дійсності так і не знайшла свого практичного втілення. Історія розколу Православ'я на Донбасі доводить, що принциповим аспектом розділення виступило саме підсвідоме прагнення частини місцевого духовенства до реставрації тоталітарної форми державно-церковних відносин з можливістю нав'язування світською владою Церкві відповідної суспільної ролі, надаючи взаємні матеріальні ресурси та підтримку, що багато в чому, обумовило стан сучасного конфесійного розділення, а надто ж його негативну роль в умовах іноземної військової агресії. На жаль, події довкола становлення Донецько-Луганської епархії УПЦ Київського Патріархату не залишили пам'яті про унікальні, як для свого часу, форми служіння її першого єпископа. Однак,

маємо сподівання, що діяльний розвиток позабогослужбових форм архіпастирського служіння, започаткований єпископом Полікарпом (Гуцом), стане домінантою процесу утвердження Помісної Української Православної Церкви на Донбасі.

1. Архіпастирське служіння Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета за 50 років в архієрейському сані: [В 3 т.]. К.: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2011. Т. 1: 1969–1990 роки. 642, [6] с.
2. Божественная литургия. «Вперед» (Артемовск). 1991. 6 августа № 112 (15227). С. 4.
3. Гуц И. (архимандрит Поликарп) Призываю к благоразумию. «Вперед» (Артемовск). 1991. 15 января № 70 (15122). С. 2.
4. Гуц И. Депутатский запрос. И сказал: поехали... «Вперед» (Артемовск). 1991. 28 августа № 124 (15239). С. 3.
5. Гуц И., Огурцов Г., свящ. Да будет мир в нашем доме. «Вперед» (Артемовск). 1991. 9 октября № 144 (15259). С. 2.
6. Гуц И.М. (архимандрит Поликарп) Мы сможем выстоять (телеграмма). «Вперед» (Артемовск). 1990. 30 ноября № 190 (15097). С. 1.
7. День памяти. Спасибо Вам, люди!. «Вперед» (Артемовск). 1991. 15 января № 70 (15122). С. 3.
8. Дьяченко А. Колокол тревоги. По ком звонил он в Пасхальную ночь над Николаевской церковью города?. «Вперед» (Артемовск). 1991. 12 апреля № 57 (15172). С. 1.
9. Заявление Комитета по защите канонических прав Украинской Православной Церкви г. Артемовска. «Меридиан» (Артемовск). 1992. 29 августа № 47 (58). С. 2.
10. Кворум пришел к обеду. «Вперед» (Артемовск). 1993. 2 сентября № 99 (15645). С. 2.
11. Лисовенко Н. Конфликт у храма. Известия. 1989. 17 октября № 290 (22828). С. 3.
12. Литургия. Случай особый. «Меридиан» (Артемовск). 1991. 1 июня № 9 (20). С. 6.
13. Луковенко И.Г. Православна церква на Донеччині. Релігійозна палітра Донецької області: справочник релігійозних організацій [под ред. д. богосл. н., проф. А.И. Шевченко и доц. И.А. Козловского. Донецк, 2008. С. 45–52.
14. Мартынов М. Приют в Свято-Покровском соборе. «Меридиан» (Артемовск). 1992. 15 августа № 45 (56). С. 1.
15. Мацак Л. Открыт дом приюта. «Вперед» (Артемовск) 1993. 4 февраля № 13 (15557). С. 4.
16. О выборах депутата Артемовского городского Совета народных депутатов XXI созыва по избирательному округу № 133. «Вперед» (Артемовск). 1990. 27 июля № 119 (15026). С. 1.
17. Обращение к президенту СССР: Славяногорский монастырь. Остановить гибель памятников зодчества. «Меридиан» (Артемовск). 1991. № 4 (15). С. 1.
18. Одинцов М.И. Вероисповедные реформы в Советском Союзе и в России. 1985–1997 гг. М., 2010.444 с.
19. Отдадим дань уважения. «Вперед» (Артемовск). 1991. 8 мая № 70 (15185). С. 4.
20. Памяти павших. «Вперед» (Артемовск). 1990. 1 сентября № 140 (15047). С. 1.
21. Панихида все таки была. «Меридиан» (Артемовск). 1991. 17 мая № 8 (19). С. 6.
22. Петров О. Сучасний стан і розвиток християнських релігійних течій на Донеччині. Схід (Донецьк). 2010. № 7 (107). С. 111–115.
23. Поликарп (Гуц), архим. Выносим свою благодарность. «Вперед» (Артемовск). 1991. 16 августа № 117 (15232). С. 3.

24. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви від 23 січня 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 4. С. 6–8.
25. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви від 3–4 березня 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 5. С. 2–3.
26. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату від 19 листопада 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 9–12. С. 7–8.
27. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату від 20 серпня 1993 р. Православний вісник. К., 1993. № 7–8. С. 2–8.
28. Рубан М., дяк. Постаць єпископа Полікарпа (Гуца) в історії Свято-Успенського Одеського монастиря (до 90-ліття від дня народження ієрарха (1927–1993). Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць Вип. 6. відп. ред. М.І. Михайлуца. Херсон, 2017. С. 287–293.
29. Рубан М., дяк. Преосвященний Полікарп (Гуц), єпископ Донецький та Луганський – перший ієрарх Київського Патріархату на Донбасі (до 90-ї річниці з дня народження). Православний вісник Київського Патріархату. ред. кол.: прот. Олександр Трофимлюк (гол. ред.) [та ін.]. Київ, 2017. № 10 жовтень. С. 36–40.
30. Рубан М., дяк. Соціальне служіння та благодійницька діяльність єпископа Полікарпа (Гуца): до 90-ї річниці з дня народження ієрарха (1927-1993†) // Православ'я в Україні: збірник матеріалів VII Міжнародної наукової конференції присвяченої 25-літтю відновлення Київської православної богословської академії (1992–2017). Під ред. д. богосл. н., проф., митроп. Переяслав-Хмельницького і Білоцерківського Єпіфанія (Думенко), д. іст. н. Г.В. Папакіна, Н.М. Куковальської та ін. К. : [Київська православна богословська академія], 2017. С. 339–344.
31. Співчуття з приводу кончини єпископа Полікарпа (Гуца). «Вперед» (Артемівск). 1993. 19 августа № 94 (15638). С. 4.
32. Татаринов С.І., Рубан М.Ю. Нариси історії Православ'я Донеччини. Бахмут, 2017. 300 с.
33. Указ заштатному Архимандриту Поликарпу (Гуц Ивану Максимовичу). «Меридиан» (Артемівск). 1992. 7 ноября № 57. С. 3.
34. Уральская Ф. Этот День Победы. «Вперед» (Артемівск). 1991. 13 мая № 71 (15186). С. 1.
35. Форостюк О.Д. Луганщина релігійна. Історичний і правовий аспекти. Л., 2004. 206 с.
36. Центральний державний архів вищих органів влади України. (далі ЦДАВО України). Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 695. Арк. 119–120.
37. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 695. Арк. 123–125.

1. Arkhipastyr's'ke sluzhinnya Svyatyyshoho Patriarkha Kyuyiv's'koho i vsiyeyi Rusy-Ukrayiny Filareta za 50 rokov v arkhierarchy's'komu sani: [V 3 t.] K.: Vydavnychyy viddil UPTS Kyuyiv's'koho Patriarkhatu, 2011. –Т.1: 1969 – 1990 roky. 642, [6] s. (The Archpastoral Service of His Holiness Filaret, Patriarch of Kyiv and All Rus-Ukraine During His 50-year Episcopal Order: [In 3 volumes]. K. : Publishing Department of the UOC of the Kyivan Patriarchate, 2011. Vol.1: 1969–1990. 642 [6] p.).
2. Bozhestvennaya liturgiya. «Vpered» (Artemovsk). 1991. 6 avgusta № 112 (15227). S. 4. (Divine Liturgy. «Vpered» (Artyomovsk). 1991. August 6 № 112 (15227). P. 4).
3. Huts I. (arkhimandrit Polikarp) Prizyvayu k blagorazumiyu. «Vpered» (Artemovsk). 1991. 15 yanvarya № 70 (15122). S. 2. (Huts I. (Archimandrite Polycarp) I Call for Prudence. «Vpered» (Artyomovsk). 1991. January 15, № 70 (15122). P. 2.).
4. Huts I. Deputatskiy zapros. I skazal: poyekhali... «Vpered» (Artemovsk). 1991. 28 avgusta № 124 (15239). S. 3. (Huts I. Deputy Inquiry. And He Said: Let's Go... «Vpered» (Artyomovsk). 1991. August 28. № 124 (15239). P. 3.).

5. Huts I., Ogurtsov G., svyashch. Da budet mir v nashem dome. «Vpered» (Artemovsk). 1991. 9 oktyabrya № 144 (15259). S. 2. (Huts I., Ogurtsov G., priest. May There Be Peace in Our Home. «Vpered» (Artyomovsk). 1991. October 9. № 144 (15259). P. 2.).
6. Huts I.M. (arkhimandrit Polikarp) My smozhem vystoyat' (telegramma). «Vpered» (Artemovsk). 1990. 30 noyabrya № 190 (15097). S. 1. (Huts I.M. (Archimandrite Polycarp) We Can Withstand (telegram). «Vpered» (Artyomovsk). 1990. November 30, № 190 (15097). P. 1.).
7. Den' pamyati. Spasibo Vam, lyudi! «Vpered» (Artemovsk). 1991. 15yanvarya № 70 (15122). S. 3. (Memorial Day. Thank You People! «Vpered» (Artyomovsk). 1991. January 15. № 70 (15122). P. 3.).
8. D'yachenko A. Kolokol trevogi. Po kom zvonil on v Paskhal'nyuyu noch' nad Nikolayevskoy tserkov'yu goroda? «Vpered» (Artemovsk). 1991. 12 aprelya № 57 (15172). S. 1. (Dyachenko A. The Alarm Bell. For Whom Did It Toll Over the City's Nikolaev Church on Easter Night? «Vpered» (Artyomovsk). 1991. April 12. № 57 (15172). P. 1.).
9. Zayavleniye Komiteta po zashchite kanonicheskikh prav Ukrainskoy Pravoslavnoy Tserkvi g. Artemovska. «Meridian» (Artemovsk). 1992. 29 avgusta № 47 (58). S. 2. (The Statement of the Committee on the Defence of the Canonical Rights of the Ukrainian Orthodox Church in Artyomovsk. Meridian (Artyomovsk). 1992. August 29, № 47(58). P. 2.).
10. Kvorum prishel k obedu. «Vpered» (Artemovsk). 1993. 2 sentyabrya № 99 (15645). S. 2. (The Quorum Came to Dinner. «Vpered» (Artyomovsk). 1993. September 2. № 99 (15645). P. 2.).
11. Lisovenko N. Konflikt u khrama. «Izvestiya». 1989. 17 oktyabrya № 290 (22828). S. 3. (Lisovenko N. The Conflict near the Church. «Izvestiya». 1989. October 17, № 290 (22828). P. 3.).
12. Liturgiya. Sluchay osoby. «Meridian» (Artemovsk). 1991. 1 iyunya № 9 (20). S. 6. (The Liturgy. The Case Is Special. «Meridian» (Artyomovsk). 1991. June 1. № 9 (20). P. 6.).
13. Lukovenko Í.G. Pravoslavna tserkva na Donechchini. Religioznaya palitra Donetskoy oblasti: spravochnik religioznykh organizatsiy. [pod red. d. bogosl. n., prof. A.I. Shevchenko i dots. I.A. Kozlovskogo. Donetsk, 2008. S. 45–52. (Lukovenko I.G. The Orthodox Church in the Donetsk Oblast. The Religious Variety of the Donetsk Oblast: a Companion to Religious Organizations [ed. ThD, prof. A.I. Shevchenko and Assoc. Prof. I.A. Kozlovsky. Donetsk, 2008. P. 45–52.).
14. Martynov M. Priyut v Svyato-Pokrovskom sobore. «Meridian» (Artemovsk). 1992. 15 avgusta № 45 (56). S. 1. (Martynov M. A Shelter at the Cathedral of the Intercession. «Meridian» (Artyomovsk). 1992. August 15, № 45 (56). P. 1.).
15. Matsak L. Otkryt dom priyuta. «Vpered» (Artemovsk) 1993. 4 fevralya № 13 (15557). S. 4. (Matsak L. A Shelter House Is Open. «Vpered» (Artyomovsk). 1993. February 4, № 13 (15557). P. 4.).
16. O vyborakh deputata Artemovskogo gorodskogo Soveta narodnykh deputatov XXI sozyva po izbiratel'nomu okragu № 133. «Vpered» (Artemovsk). 1990. 27iyulya № 119 (15026). S. 1. (On the Election of a Deputy of the Artyomovsk City Council of People's Deputies of the 21st convocation in the electoral district № 133. «Vpered» (Artyomovsk). 1990. July 27. № 119 (15026). P. 1.).
17. Obrashcheniye k prezidentu SSSR: Slavyanogorskiy monastyr'. Ostanovit' gibel' pamyatnikov zodchestva. «Meridian» (Artemovsk). 1991. № 4 (15). S. 1. (An Address to the President of the USSR: Slavyanogorsk Monastery. Stop the Destruction of Architectural Monuments. «Meridian» (Artyomovsk). 1991. № 4 (15). P. 1.).
18. Odintsov M.I. Verospovednyye reformy v Sovetskom Soyuze i v Rossii. 1985–1997 gg. M., 2010. 444 s. (Odintsov M.I. Religious Reforms in the Soviet Union and Russia. 1985–1997 M., 2010. 444 p.).
19. Otdadim dan' uvazheniya. «Vpered» (Artemovsk). 1991. 8 maya № 70 (15185). S. 4. (Let Us Pay Tribute. «Vpered» (Artyomovsk). 1991. May 8, № 70 (15185). P. 4.).
20. Pamyati pavshikh. «Vpered» (Artemovsk). 1990. 1 sentyabrya № 140 (15047). S. 1. (In Memory of the Fallen. «Vpered» (Artyomovsk). 1990. September 1. № 140 (15047). P. 1.).

21. Panikhida vse taki byla. «Meridian» (Artemovsk). 1991. 17 maya № 8 (19). S. 6. (There Indeed Was a Requiem. «Meridian» (Artyomovsk). 1991. May 17. № 8 (19). P. 6.).
22. Petrov O. Suchasniy stan í rozvitok khristiyans'kikh religiynikh techiy na Donechchini. Skhid (Donets'k). 2010. № 7 (107). S. 111–115. (Petrov O. The Current Status and Development of Christian Religious Movements in the Donetsk Oblast. The East (Donetsk). 2010. № 7 (107). P. 111–115.).
23. Polikarp (Huts), arkhim. Vynosim svoyu blagodarnost'. «Vpered» (Artemovsk). 1991. 16 avgusta № 117 (15232). S. 3. (Polycarp (Huts), archim. We Express Our Gratitude. «Vpered» (Artyomovsk). 1991. August 16. № 117 (15232). P. 3.).
24. Postanovi Svyashchennogo Sinodu Ukraïns'koï Pravoslavnoi Tserkvi vid 23 sichnya 1992 r. Pravoslavniy visnik. K., 1992. № 4. S. 6–8. (The Resolutions of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church on January 23, 1992. The Orthodox Bulletin. K., 1992. № 4. S. 6–8.).
25. Postanovi Svyashchennogo Sinodu Ukraïns'koï Pravoslavnoi Tserkvi vid 3–4 bereznya 1992 r. Pravoslavniy visnik. K., 1992. № 5. S. 2–3. (The Resolutions of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church on March 3–4, 1992. The Orthodox Bulletin. K., 1992. № 5. S. 2–3.).
26. Postanovy Svyashchennoho Synodu Ukrayins'koyi Pravoslavnoyi Tserkvy Kyivis'koho Patriarkhatu vid 19 lystopada 1992 r. Pravoslavnyy visnyk. K., 1992. № 9–12. S. 7–8. (The Resolutions of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church – Kyivan Patriarchate on November 19, 1992. The Orthodox Bulletin. K., 1992. № 9–12. P. 7–8.).
27. Postanovi Svyashchennogo Sinodu Ukraïns'koï Pravoslavnoi Tserkvi Kiïvs'kogo Patriarkhatu vid 20 serpnya 1993 r. Pravoslavniy visnik. K., 1993. № 7–8. S. 2–8. (The Resolutions of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church of the Kyiv Patriarchate on August 20, 1993. The Orthodox Bulletin. K., 1993. № 7–8. S. 2–8.).
28. Ruban M., diyak. Postat' episkopa Polikarpa (Hutsa) v istorii Svyato-Uspens'kogo Odes'kogo monastirya (do 90-litnya vid dnya narodzhennya iêrarka (1927–1993). Pivden' Ukraïni: yetnoistorichniy, movniy, kul'turniy ta religiynyi vimiri: zb. nauk. prats' Vip. 6. vidp. red. M.Í. Mikhaylutsa. Kherson, 2017. S. 287–293. (Ruban M., Deacon. The Figure of Bishop Polycarpus (Huts) in the History of the Assumption Monastery of Odessa (on the occasion of the 90th anniversary of the hierarch's birthday (1927–1993)). The South of Ukraine: ethnic, historical, linguistic, cultural and religious dimensions: a collection of scientific works. Issue №6, according to the edition by M.I. Mikhaylutsa, Kherson, 2017, P. 287–293.)
29. Ruban M., diyak. Preosvyashchenny Polikarp (Huts), yepyskop Donets'kyy ta Luhans'kyy – pershyy iyerarkh Kyivis'koho Patriarkhatu na Donbasi (do 90-yi richnytsi z dnya narodzhennya). Pravoslavnyy visnyk Kyivis'koho Patriarkhatu. red. kol.: prot. Oleksandr Trofymlyuk (hol. red.) [ta in.]. Kyiv, 2017. № 10 zhovten'. S. 36–40. (Ruban M., Deacon. Reverend Polycarp (Huts), the Bishop of Donetsk and Luhansk – the First Hierarch of the Kyivan Patriarchate in the Donbass (on the occasion of the 90th anniversary of his birthday). The Orthodox Bulletin of the Kyivan Patriarchate. ed. count: prot. Oleksandr Trofimlyuk (chief ed.) [And others]. Kyiv, 2017. October 10. P. 36–40.).
30. Ruban M., diyak. Sotsial'ne sluzhinnya ta blagodiynits'ka diyal'nist' êpiskopa Polikarpa (Hutsa): do 90-i richnitsi z dnya narodzhennya iêrarka (1927–1993†). Pravoslav'ya v Ukraïni: zbirnik materialiv VII Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii prisvyachenoï 25-litnyu vidnovlennya Kiïvs'koï pravoslavnoi bogoslovs'koï akademii (1992–2017). Pid red. d. bogosl. n., prof., mitrop. Pereyaslav-Khmel'nits'kogo í Bilotserkiivs'kogo Yepifaniya (Dumenko), d. ist. n. G.V. Papakina, N.M. Kukoval's'koï ta in. K.: [Kiïvs'ka pravoslavna bogoslovs'ka akademiya], 2017. S. 339–344. (Ruban M., Deacon. The Social Service and Charity Activities of Bishop Polycarpus (Huts): on the Occasion of the 90th Anniversary of the Hierarch's Birthday (1927–1993 †). Orthodoxy in Ukraine: Proceedings of the 7th International Scientific Conference Dedicated to the 25th Anniversary of the Restoration of the Kyiv Orthodox Theological Academy (1992–2017). Ed. ThD, prof., metropolitan of Pereyaslav-Khmel'nitsky and Bila Tserkva Epiphanius (Dumenko), PhD of Historical Sciences. G.V. Papakina, N.M. Kukoval'skaya and others. K.: [Kyiv Orthodox Theological Academy], 2017. P. 339–344.).

31. Spivchuttya z privodu konchini êpiskopa Polikarpa (Hutsa). «Vpered» (Artemovsk). 1993. 19 avgusta № 94 (15638). S. 4. (Condolences on the demise of Bishop Polycarp (Huts). «Vpered» (Artemovsk). 1993. August 19, № 94 (15638). P. 4.).
32. Tatarinov S.Y., Ruban M.Y. Narisi istoriï Pravoslav'ya Donechchini. Bakhmut, 2017. 300 s. (Tatarinov S.Y., Ruban M.Y. Essays on the History of Orthodoxy in the Donetsk Oblast. Bakhmut, 2017. 300 p.).
33. Ukaz zashtatnomu Arkhimandritu Polikarpu (Huts Ivanu Maksimovichu). «Meridian» (Artemovsk). 1992. 7 noyabrya № 57. S. 3. (Decree to the Provisional Archimandrite Polycarp (Huts Ivan Maximovich). «Meridian» (Artyomovsk). 1992. November 7, № 57. P. 3.).
34. Ural'skaya F. Etot Den' Pobedy. «Vpered» (Artemovsk). 1991. 13 maya № 71 (15186). S. 1. (Ural'skaya F. This Victory Day. «Vpered» (Artyomovsk). 1991. May 13, № 71 (15186). P. 1.).
35. Forostyuk O.D. Luganshchina religiyana. Ístorichniy í pravoviy aspekti. L., 2004. 206 s. (Forostyuk O.D. The Religious Luhansk Oblast. Historical and Legal Aspects. L., 2004. 206 p.).
36. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchyykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 7. Spr. 695. Ark. 119–120. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 7. C. 695. L. 119–120.).
37. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchyykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 7. Spr. 695. Ark. 123–125. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 7. C. 695. L. 123–125.).